

Éveim Medve Gáborral

A tiszti iskolás növendék hívta fel rá a figyelmet. Azzal, hogy állandóan a palóc nyelvjárásával nyüszítette. „Kárikós honvéd, no, hát mi ván, Kárikós kátoná?” – az idélen csúfokodás, ami nagy, közös vihogás kíséretében rendszeres volt, ha a közelben tartózkodott, úgy látszott, meg sem kottyán a hosszú, vékony, világosbarna hajú fiúnak, amint gázálarctáskáját előkelő, kicsit finomkodó mozdulattal oldaláról előre húzta, hogy kivegye belőle a szimfóniás dobozt, majd füstölögve álldogáljon egymagában a lőtéren vagy a mezőn, az árokpárt mellett, jobb lábát kecsesen, kissé V-alakban behajlítottan a bal elé helyezve.

Pedig Medve alapjában véve teljesen esetlennek számított a seregben. Noha nem tartozott a legügyefogyottabbak közé, valami csöndes, méla, szigorúan titokban tartott dac érződött ki belőle, a szívós, eltökélt szabotálás gondosan őrzött ládikájával járt-kelt fel s alá, és csak nagy néha, soraink között megesett, egy-egy kirívó disznóság láttán adott hangot véleményének, például mikor Possonyi beárulta Molnár Pistát a növendékeknek, de ezt közülünk is többen kétségbe vonták. „Haat ki az ápjá füle lehetett vóna maan?”, replikázott indulatosan, a több mint nyilvánvaló tényállás, a megdönthetetlen bizonyítékok kiderültek. „Kárikós, ne pofázzon! Hozzám!”, zárta le a vitát a szakaszparancsnok, és Medve, keskeny száját szigorúan összeszorítva, előíráson-szabályszerűen lejelentkezett az ajtóban feszítő alhadnagy előtt.

Büntetésből jó néhányszor megfuttatták, egy sor „harchoz!-t” csináltattak vele, ami futás közben teljes erőből történő hasravágódást jelentett, fektében aztán precízen célra tartva a fegyvert. Medve fegyvere sem volt akármilyen: a páncélököl, a panzerfaust kései szocialista-keleti utóda, a kézi páncéltörőnek is becézett, harckocsit kilövő RPG-2-es, és ez az erpégé az idők folyamán úgy hozzánőtt, mint gázálarctáskájában a szimfóniás doboz vagy akár a felvidéki ízeket folyamatosan idéző palóc tájszólás. Az ikszedik kínzásfelvonással azonos valamelyik szakaszparancsnoki körletvizit alkalmával furán, a két karjára fektetve tartotta a hosszú, tölcseyszerű nyílásban végződő erpégét, így álldogált

DOMONKOS LÁSZLÓ (1951) író, köztíró, esszéista. A RETÖRKI munkatársa. Utóbbi kötete: *A vissza-lövés módszertanához* (2018).

a fekhelye mellett. „Hát maga mit csinál, Karikás?” Jelentem, karban tartom a fegyverem, válaszolta higgadtan. A frenetikus hatás elmúltán – akkor már igen jóban voltunk, folyamatosan figyeltem rá, mint a kiszemelt csinos lányokra szokás – megkérdeztem, hogyan találta ki az egészet. Vállat rántott. Nem érdekel, mondta unottan, és máris a szimfóniás dobozában matatott.

Mikor megtudtam, hogy ugyanabba a városba kerül majd leszerelés után, mint én, a váratlanul felpezsgő öröm olyan bizsergető áramlását éreztem, mint amikor egyszer a rókusi porban, téglákból összerakott kapuk között focizva, a Puskás meg a Szatymazi utca sarkán, a Kovács Laci beadta a labdát, én meg belsővel csak beletettem a lábam, hatalmas gól lett belőle, a feltörő örömvöl-tésből, úgy tűnt, csak Laci egyre ismételtgetett mondata maradt meg bennem, „de szép volt, apám, de szép!”, szóval tán ehhez hasonlított legjobban az az érzés, bár Medvét, látszott, ez a felfedezés ugyanúgy nem nagyon izgatja, mint a lukácsi nagyrealizmusról egyik este a körletben rögtönzött kiselőadásom, amikor csak annyi megjegyzést tett, midőn az egyik velem vitatkozó, a mindenek-fölötti realitás parttalan dicséretére valamiféle cáfolatként sok irreális lógási kísérletünket, egész, alapjaiban a konformizmusra beállított eszményrendszerünket emlegette: no tessék, a konformista-realista, mondta gúnyosan (ezután, ha bosszantani akart, olykor így is nevezett), de ezzel láthatóan el is intézte az egész kérdéskört. Most is csak valami olyasmit motyogott, hogy „akkor jó”, vagy valami hasonlót; hogy ezután is, az örömtelien közelgő jövőben is megmaradunk egymásnak – még vagy harminc-negyven évre –, olyasféle hétköznapi-sággal hatott rá, mintha azt közöltem volna, hogy fonott kalács lesz vacsorára – „jó” –, pedig mindnyájan azt szerettük a legjobban. „Hát egy egyetemre fogunk járni, na bumm. Ennek örül a konformista-realista.”

Igen: annak is örült, amikor a leszerelés után alig egy hónappal, úgy szeptember 10-e körül, közvetlenül az egyetem kezdete előtt, egy kora délutánon váratlanul felpattant a szobaajtó – nem is hallottam anyám invitáló-üdvözlő szavait sem –, és egy magas, vékony, csontos arcú fiú oldalgott be rajta, kicsit tétova-bizonytalanul bár, de nagyjából ugyanazzal a közönyös-szikár nemtörődömséggel, amit előtte már egy éven át megszoktam. „Csak annyit tudtam, hogy Rókus”, mondta hanyagul, „láttam, a villamosra ki van írva, hogy Rókus PU, hát odáig mentem. Aztán vissza.” A Rókus PU, vagyis a rókusi pályaudvar, a vasútállomás, tőlünk még két megállónyival távolabbra, a végállomás volt. Onnan kutagolt vissza. Hozzám.

Medve az egyetemi idők során alapjában véve nem változott sokat. Végtelen éjszakai sétáink-beszélgéseink során ugyanolyan volt, mint azon a szeles, hűvös márciusi napon ott a nagysori iskolában, mikor egyetemi csoportunk ünnepi műsora után némi karcos fehér segédletével az udvar homokjába tapossuk az apró fecnikre tépdesett vörös papírzászlókat, ama háromszíneket meg kitűzzük végig a kerítésre, alattuk összeadván egymást szívünk választottjaival, áhítattal térdepelve a homokban. Azon a nyáron jártam először a falujukban, haat tudod, fiam, mi pálócsok vágyunk, mondta szinte bemutatkozásként idősebb

Karikás, ebédre diós tészta volt, Medve az édesanyjának kezdett mesélni valamit, az meg egy idő múlva csak annyit mondott neki, haát Jáncsi fiám, olyan vágy té, ákaar az Ipoly. Olyán záváros... Az öreg Karikás később, estefelé énekel, olyan ismeretlen, furcsa, de izgalmasan feledhetetlen dalokat, hogy kardomat a cselák vérbe mártom, így szerezzük vissza Nagy-Magyarországot, szép Magyarországot...

Másnap bementünk a városba, Medve szüleinek új lakásába, ami még be sem volt rendezve, csak két ágy árválkodott az egyik szobában, de a konyha működött, kulcsot kaptunk, irány a Nyírfaacská nevezetű műintézet, „élőzene”, zongora, dob és gitár, a lányok földmérőnek nézik a messziről jött ifjú hímeiket – ez annyira tetszett Medvének, hogy néha még a végzés után is emlegette. „Lányok, tudtok ti rántottát csinálni?” – invitálta a vadonatúj hajlékba a két húsz év körüli, a helyi OTP-ben dolgozó hölgyet, másnap unszolásomra feltűnően komoran, de szemében különös csillogással mondta el, mi volt az oka a szokatlanul hosszú, zárt ajtók mögötti együttlétnek: a lányt pár éve többen megerőszakolták, „azt hiszem, talán sikerült megértetnem vele, hogy lehet ez másmilyen is. Délután meg megyünk az OTP-be”, fejezte be jakobinus szigorral. Mentünk, ebéd után az ajándékokat is megvettük.

Telt-múlt az idő „az egyetemi évek” alatt, Medve váltig tartó végtelen együttes éjszakai séták, hajnalig tartó csúcs-intellektuális beszélgetések, közös csajozások és italozások hőse, akiről biztosan tudtam, hogy ott halna meg az első barikádon a szent, örök-egy Forradalomért, a MI FORRADALMUNKÉRT, A MAGYAR HAZA SZABADSÁGÁÉRT, mert ő olyan, hogy ott halna meg az első barikádon – amiért ama három színt örök titkos összeesküvőkként ott rejtegetjük odabenn, szívünk csücskének legmélyén. Később, a tanszéken a ritka madárnak számító fénymásolók egyike az ő szobájába került: gyomorszorító esték-éjszakák, halk surrogás, a szamizdatok rohamra kész harcosokként kúsznak elő, a Duray-könyvhöz írt Csoóri-előszó, a Hubaynak írott Csurka-level és a többi, volt „anyag”, ami tizenöt, sőt, húsz példányban is továbbadatott. Rendben volt minden. Persze 79 végén Lengyelországban fogalmunk sem volt, micsoda év következik. Ittuk feleségeinkkel a vodkákat, általános irigykedésre szívtuk a Marlborót, és láttam, hogy az én esküvői tanúm a hatalmas hómező közepén pontosan ugyanúgy áll a Kasprowy Wierch tetején, mint ott a seregben majdnem tíz évvel korábban, a hetvenes évek kezdetén, jobb lábát kecsesen, kissé V-alakban behajlítottan a bal elé helyezve, most, itt a nyolcvanas évek kezdetén is ugyanúgy, lám, mily megnyugtató, semmi sem változott, még ha Medve a zakopanói szállásadó néni „hej, silvestra, silvestra” sóhajtozásait tökéletesen parodizálta, vagy a palackból kihúzott dugó hangját a megszólalásig élethűen utánozta is. Ez a jótékony állandóságérzet csak sokkal később, valamikor 82 tavaszán-nyarán rendült meg, a kaiserslauterni magyar lektori állás sikeres elnyerésének hírével – nemsokára a felesége is utána mehetett.

Nehezen viseltem Medve tartós, reménytelenül hosszú – három, majd mint kiderült, még plusz egy – évig tartó hiányát. A levelek, az évi két-három, remény-

telenül illékonynak tűnő találkozás – kettesben, mint valaha, alig – pótszernek is halovány placebo, álságos kompenzáció-kísérlet. Ráadásul ritka és őrjítően rövid négy szemközti együttléteinkkor is mind gyakoribbak a gondterhelt homlokráncolások, a fojtott hangon elmormolt méltatlankodó panaszok, a gyötrődő-tanácstalan monológok. Nem hagyják békén, nem szállnak le róla.” Már nem tudok mit mondani nekik.” Medve nagy Illyés-rajongó volt, Gyula bácsi minden elérhető könyvét gondosan beszerezte, fő helyen feszítettek a könyvespolcán, a *Ditirambus a nőkhöz*t tán elejétől a végéig fejből tudta. Éppen idehaza volt 83 tavaszán, mikor Illyés halálhírét vettük. „Hát most már nem beszélhetek vele”, mondta halkán a telefonba, később említette is, hogy Wyspianski Wajda által megfilmesített *Menyegzőjének* magyar variánsát – „a magyar Menyegzőt” – írja meg Illyés emlékére, de csak valamikor 2016-ban vettem elő és olvastam át alaposabban, amikor Medve már nem élt. Pogány sirató, 1983, ez a címe.

„*Olvassok. Szertartásosan rákészsülve, elmerülten. Nyelvemre veszek, megforgatok, újraélesztek minden szót. Alig vagyok már itt: eltávolodom, utazom haza. Elhalkul ablakom mögött az autócsordák hangja; nincs gondom időre, ebédre. Nem is vagyok már itt: megvárakoztatnám, ha ajtót nyitna rám egy látogató. Most főzök magamnak egy erős kávét, iszom egy nyelet whiskyt, vagy felbontok egy tömzsinyakú sört (a bornak itt olyan más az íze). Nagy út áll előttem, szükségem lesz az erőmre. Felteszek egy magyar kazet-tát; behúzom a fako függőnyt is. Villanyt gyújtok: hosszú szál fehér gyertya lobban, vi-lágít. Árnyékok támadnak; 6×4 lépésnyi urbánus zugom zsuppos alföldi tanyává, örökkévalóvá vénült mátraalji (füredi, szemlőhegyi) présházzá változik. [...] Utazom, csomagom nincs. Elérek mindent, ami kedves; itt van velem mindenki, akit szeretek. Itt ülsz te is, most felismerlek, hátad a ládának vetve, félig homályban – de miért ily ünne-pélyes? – az arcod. – Várj, bort hozok, mindenkinek, teli lopóval, ujjam hegyével, néhai vincellérek módján, becsippentem az üveg keskeny száját; aztán, vékony sugárban en-gedve, ahogy kell, teletöltöm hosszában metszett (voltaképp nevetségesen kicsi) poharaitokat. Szívem is, míg körbetöltök – fogjátok hát a poharat! –, csordultig telik többes számmal...”*

Medve sokat ivott. Poharaztunk mi egyetemista korunkban meg azután is eleget, de ez valahogyan kezdett nála más lenni. Vadabb, mohóbb, belefeled-kezőbb. „Ezek is mindig kocsmába hívnak”, mondta egyszer határozatlan tiltakozásfélémre, de amikor – már válófélben voltam, Medve már jó éve idehaza – leendő gyermekeim anyja megismerkedésük után tömören csak úgy minősítette: „olyan semmilyen”, először azt hittem, csak az italosság némely szabad szemmel is észrevehető jellemzője alapján ítélkezik így. El akartam mesélni, hogy alig egy-két évvel a külhoni lektorkodás előtt, Medvének a tanszéken Milch Katival szövődő nagy szerelme idején, amikor Ottlik Géza *Iskola a határon*-jából vett idézetekkel diskuráltak, Memphist szívtak, és születendő gyermekük-ről váltottak üzeneteket, Medve micsoda – szerintem költői – magasságokba emelkedett, nagyon is „valamilyen” volt, lett, fenséges és sziporkázó és mély-ségesen mély, mint a múltnak kútja, és esendő és férfias és humánus és Illyést idéző és...

„Torra gyűltünk: mi itt most temetjük Őt; mi itt most Érte virrasztunk. Könny készül szemünkben, ökölben a kezünk. Arcunk mégis nyugodt, mint oldott kendő homályában siratóasszonyoké. Ott fekszünk mi is, mind a deszkán – ő meg itt, mosolyog, itt fényeskedik köztünk (Öreg Indián), a gyertyafényben. Tréfál, hunyorít, mindenkire van szava; megszorítja – hinnéd: születésnap! – egyenként, ünnepélyesen, mindenkiét.”

Leendő gyermekeim anyja nemigen hagyta magát meggyőzni, az sem tetszett neki, mikor egy vasárnap délután váratlanul és feldúltan beállított Medve felesége, és szinte könnyörögve arra kért, az elviselhetetlenné válni kezdő iszákossgát semlegesítendő, barátaimmal „vonjuk be” férjét a féllégális mozgalomba. Ez olyannyira sikerült, hogy Medve idővel országgyűlési képviselő és valamelyik neves és mindinkább menővé izmosodó nagy európai szervezetben komoly tisztségviselő lett, noha előzőleg engem óvott mindenféle politikai kariertől („nem nekünk való, nem a mi világunk ez”) – mikor március 15-én az emelvényen álltam, és a lelkesült hangulatban megsimogattam az egyik fotós kislány arcát, Medve a vacsorán, igaz, szokása szerint már nem éppen absztinens állapotban, irgalmatlanul lekapott a lábamról, megjátszással, primadonáskodással, önmotogató, exhibicionista páváskodással vádolt, mikor leendő gyermekeim anyja a védelmemre kelt, odavágta neki, „drágám, te meg jobb, ha csöndben maradsz, én azon az egyetemen vagyok docens, ahová te nem jártál”.

Nem voltunk beszélő viszonyban vagy hat évig, de persze elkerülhetetlenül kapcsolatba kerültünk egymással. Mikor végleg kipateroltak a már párttá lett mozgalomból, az autodafé szervezői öngazolásul őt is rólam szóló állásfoglalásra kérték, úgy is mint neves közéleti személyiséggé lett réges-régi harcostársat. Írásban tett eleget a felkérésnek, a főhóhér nem minden kajánság nélkül olvasta közvetlen közletről bele a képembe a jeles episztolát, benne hogy milyen kiváló gyerek is lennék úgy máskülönben, régi rókusi vagány, és sohasem loptam ezüstkanalat, volt kurázsím meg van (nagy) természetem is, szóval, mindent összevéve és mérlegre téve és egyáltalán: „súlyos kételyeim vannak. A válaszom: nem!” Hallottad, fordult felém a főinkvizítor, most feltesszük a kérdést szavazásra. A többi már ment magától, mint Fordnál az autógyártás, nem nagyon emlékszem, hogyan kerültem haza azon az éjszakán.

„Fiam, ne félj, itt vagyok még. Kezet szorítunk, látod, erős-meleg béres-szorítással: itt maradok, utolsónak, hunnak akár, veletek. – És mire a könnycsepp? Ejnye, no, illetlen! – Az öreg béresek rég (hallottál is róla tán) egyszer csak kiköltöztek a világból. Tudod-e, mit csináltak? Egyszerűen elmentek meghalni: kígyófészek mellé, büdösbarlangba. Úgy gondolták, eleget éltek már: láttak eleget, tudnak mindent: ugyan minek élni tovább? És tudnád, milyen méltósággal haltak meg! Csupasra vetkőzve, sorsuk fejedelmeként...”

Pár év múltán a belvárosban éppen vége volt az előadásomnak, mikor a feleségével együtt észvesztő hétköznapisággal megpillantottam. És már jött is felém, és már meg is ölelt (búzlott a szesztől), és majdnem mintha mi sem történt volna. Akkor már nagykövet volt, ha jól emlékszem. Rendkívüli és meghatalmazott. És nagy – Nagy – követ. Kényszeredett volt, kényszeredett lett minden. Találkoztunk olykor, be is ültünk ide vagy oda: a múlttól nem vagy alig esett szó.

„Hegedű hív, gyertek velem, egyszeriben, táncba, mind! Nem baj, ha nem tudod: segítek, kezdj rá, próbálgasd, megy magától: a véredben van, hagyd csak, hogy vezessen; figyeld a ritmust, így: lassan, egyenes derékkal, büszkén; gondold rájuk, akik éneklük: kincsiük ez volt; daloljátok, kapd el a dallamot, mindnyájan; csak sarokra, mindig, jól van, ne siess; érzed-e, megyünk, haladunk, dobbanva-hajlítva, közeledünk, biztosan, délcegen; megpezsegnek, kifeszülnek százéves szikársággal az izmok; nézd, milyen egyszerre lendül körben az öklök fehérje. Kicsi itt már a tér: gyerünk az udvarra, rétre le, patakhoz, figyeld a lépést: lassan mindig, súlyosan; mondd meg hát: van-e szava a vérnek?; most vigyázz, nekigyorsul egy kicsit: hallod, ugyanaz pedig a taktus, milyen apróra ölti a hegedű; dobbants, úgy, a bőgőre; rántsd szélesre a brácsával; rebbentsd hozzá, gyere, járjuk együtt, magad vagy: nagyapád, fejedet felvetve, néhai menyegzőn: szilaj béres, vállas hajdú, Kossuth katonája; rajta, bátran, táncoltass ki, forgass, taposs elő véredből őst; megszé-
dülsz: üsse kő, elvéted, sikerül másodjára...

De hallod-e, jönnek amott!
Halljátok-e, túl a dombon,
alig épp, a lódobogást?

Nosza, rajta, tedd a lábad; ne törődj a könnyel: legördül, felszárad; járjad egyre, kur-
jants, dalolj; üsd a csizmaszárat...

Jönnek, jönnek, látom tisztán,
paripára dőlve!
Fénylik szórük! Aranykantár!
Földet repesztik a paták!
Már itt vannak, már itt vannak!
Lobog lobogójuk!

Nosza, rajta, övezd karom: örökké e tánc se tart; vonó feslik, szakad a húr, vigadjunk
még virradtig. Csattanjon századszor tenyér, törjön ízekre az utolsó pohár..."

Medve kézírata, csak most vettem észre, sajtóságos hozzátoldást, néhány utólagos megjegyzést is tartalmaz, rá igencsak jellemzőket. Például hogy egyik „kritikusa” – akin vélhetően valamelyik kaiserslauterni, némethoni magyar olvasóját kell érteni – afféle „csárdás macabre-nak” nevezte az írást, meg hogy a versbetétek minden ellenkező látszat dacára nem idézetek, hanem Ady Az eltévedt lovas-magyar mítoszának valamifajta ösztönös újraformálásai, Wyspianski-Wajda-alakváltozatok reminiszenciáival vegyítve. Azon külön elgondolkodtam, hogy ő maga még úgy is minősítette, hogy „egy különban működő magyar lektor (meglehet: önvédelmi) lírai vallomása”. Aztán így fejezte be – persze akkor, nyolcvanháromban:

„Több szó nem kell: tudtok mindent. Virrad lassan, induljatok. Leljétek meg magatoknak a teremtés Lovasait amott és Orsópergetőit emitt... Menjetek, hátra sem nézve. Indulok, kiszolgált béres, én is: régóta odavárnak. Örüljétek és szeressetek. Simítsátok

meg utatokban a gyapjút, a raffiát, egy faragott szék támláját, egy világra rácsudálkozó kislány szőszke haját. Nyugodt vagyok: a végső dolgok mindig egyszerűek.”

Vajon én tudok-e mindent Medvéről? Aligha. Sem a teremtés, sem az apokaliptiszis lovasait nem találom, nem tudtam meglelni őket sem magamnak, sem másoknak. És hogy ő mit lelt meg a legvégére, a legutolsó pillanat előttig magának: igazából nem tudom. Kiszolgált bérest vagy önvédelmet gyakorló esendőséget? S vajon hová várták – és kik? azok? emezek? mások? –, és még ha meregve simítom is végig most a klaviatúrát itt előttem, közben tényleg megvirradt lassan, derűs motorzúgások keverednek szépen ívelt kora reggeli szemöldökökkel, emelkedik a hőmérséklet, feltámad a szél, és lehet, hogy most már soha senki sem tudja meg, hogy szerettem.

